

השכלה. גבוהה?

פרופ' שמואל ליימן-ווילצין, ראש המחלקה למדעי המדינה, אוניברסיטת בר-אילן

בלוג מס' 39 – לבוש הולם: תגובות והצעות

אז אנו חוזרים לסוגיית "מהלומת הלבוש ההולם". קיבלתי לא מעט תגובות ממרצים (מתחלק שווה בשווה בין המינים). ביצעתי עריכה קלה, בעיקר כדי להסתיר את זהות המגיב/ה ובהמשך דף זה מובאות התגובות כלשונן.

בשורה התחתונה, מה עולה מתגובות אלו?

- 1) לא יהיה קל להגדיר מה זה "הולם" ולכן אולי עדיפה הערה כללית-נורמטיבית בלי להיכנס למדידה בסרגל וכו'.
- 2) יש צורך לשתף את הסטודנטים במהלך, עם או בלי נציגיהם, קרי אגודת הסטודנטים.
- 3) התופעה הינה חלק מהקשר תרבותי בעייתי רחב בהרבה, שממנו עולות בעיות אחרות בכיתה ובקמפוס. יש כאלה שמאמינים שבעיית הלבוש משנית לבעיות אחרות.
- 4) עם כל הכבוד לבר-אילן, היא אינה היחידה שסובלת מהתופעה ואין כל סיבה שהיא "תנצל" על הובלת מהלך. יחד עם זאת, מוטב להוציא את האלמנט ה"דתי" מהתמונה ולדבר על תרבות אלמנטרית בחברה נאורה.
- 5) הבעיה קיימת גם אצל גברים והיא נתפסת כבעיה גם על ידי מרצות ולא רק ע"י מרצים.

את שני הבלוגים האלה (37 + 39) אני מתכוון להעביר לעיון הרשויות הרלוונטיות באוניברסיטה. אם עד ספטמבר לא אקבל הנחיה או תשובה הולמת מלמעלה, אטכס עצה בתוך המחלקה. רעיון אחד, שאינו מקורי: בבתי כנסת מסוימים הגבאי מצויד ב"כרטיס ביקור" שהוא מחלק בקרב מתפללים חדשים אשר באים בלבוש לא הולם. בכרטיס כתוב בערך כך: "אני שמחים לראות אותך בבית הכנסת שלנו ונשמח לראות אותך גם בעתיד. מאחר שאנו רוחשים כבוד רב למקום ולתפילות, אנו מאמינים שיש לכבד את המקום בהתנהגות ראויה: לבוש הולם, שקט ובכלל אכפתיות לרגשות הזולת". אפשר להתאים במקצת את הניסוח לאוניברסיטה ולצייד את המרצים בכרטיסים כאלה. בא/ה סטודנט/ית בלבוש לא הולם (או שאוכלת/ורועשת/ת), ניגש/ת המרצה לסטודנט/ית הסורר/ת, מחלקת/לו/לה את הכרטיס וחוזר/ת להרצאה. כמובן, כל שאר הסטודנטים יהיו סקרנים בסוף ההרצאה לדעת איזו "מתנה" קיבל/ה הסטודנט/ית וחיש מהר המסר יעבור לכולם.

wilzis@mail.biu.ac.il

נ.ב. הבלוג הקודם בנושא זה (37) היכה גלים רחבים מאד בתקשורת. ראו (במיוחד קרוב למאתיים תגובות/טוקבקים!) <http://www.nrg.co.il/online/11/ART1/423/178.html>. בעקבות הכתבה ההיא, קיבלתי כעשרים תגובות אישיות מסטודנטים ברחבי הארץ (לא רק מבר-אילן) הישר לדוא"ל שלי. ייתכן שאציג מבחר בבלוג הבא.

תגובות קוראים (כולם מרצים) לבלוג 37

נגעת בבעיה כאובה. רק השבוע פנתה אלי מרצה - דווקא אישה, דתית - וטענה שלהרצות בפני בחורות בבגדי ים זה עבודה כפייה אנטי דתית. וכמוך אני בטוחה שגם סטודנטים, כולל לא דתיים, לא מרגישים בנח עם מה שהם רואים בקמפוס. אולי ניתן להתמודד עם הבעיה באופן "דמוקרטי", דהיינו לכלול בשאלוני המשוב שהסטודנטים ממלאים בסוף השנה שאלה או שתיים שמתייחסות לנושא. כמו: באיזו מידה את/אתה מסכים/מה שיש/ניתן לדרוש/לבקש ממרצים ומסטודנטים (גם מרצים, אע"פ שבדרך כלל אין בעיה בנושא), להגיע לאוניברסיטה בצורת לבוש ההולמת מוסד אקדמי, כפי שנהוג באולמות משפט או במוסדות אחרים? במקביל ניתן לערוך משאל כזה בקרב כל המרצים בבר אילן ולעבד את הנתונים בהתאם לפרמטרים סוציו-

דמוגרפיים. ייתכן שניתן גם להעביר שאלון שכזה לסגל האקדמי. גם הם צד בעניין. מבחינה טכנית אין שום בעיה לעשות זאת במהירות וביעילות דרך האינטרנט. קשה לי להעריך מה תהיינה התוצאות אך זו דרך טובה להתמודד עם ביקורות וגם לזכות ביחסי ציבור טובים לבר אילן.

Yes, well, this is a problem.... But where do you draw the line? Personally, I am ALSO disturbed by men who wear trousers showing their underwear, and pants that seem to defy gravity by staying up despite the waistline being located somewhere that seems to me closer to the knees than to the waist.... Perhaps one could do what is done in many schools and say that "Hultzot beten" are not allowed.... nor should underwear be plainly visible....?

אני מסכימה לחלוטין עם הטיעון הבסיסי ואני זוכרת שתחושותיי בנושא היו דומות גם כסטודנטית שנאלצה לשבת ליד סטודנטים מיזעמים בגופיה (חוויה בלתי נעימה בלשון המעטה). אבל מקומם מאוד, שתמיד כשעולות תלונות בנושא הזה הן עולות כנגד לבושן של סטודנטיות ולא של סטודנטים ובתור מי שמסתובבת בקמפוס, המצב בקרב בני המין הגברי בנושא זה אינו טוב יותר ומבחינות מסוימות גם גרוע יותר. אם התלונה היא על חוסר כבוד וחוסר אסתטיות הרי שצריך להזכיר את בני שני המינים.

לגיטימי בעיני לחלוטין להוציא חוזר כללי, שמתייחס באופן רחב לדרישות בנוגע להתנהגות הסטודנטים. אותי מטרידות במהלך ההרצאות סוגיות נוספות, כמו: אכילה/שתייה באמצע השיעור, כניסה ויציאה תוך כדי השיעור וכדומה. נכון שבקורסים גדולים (כמו, למשל, במבוא) זה בעייתי יותר ואני מאוד משתדלת להקפיד על "משמעת", אם כי זה לא פשוט. כמרצה הייתי שמחה אם בחוזר כזה היה איסור מוחלט על אכילה/שתייה באמצע השיעור, על יציאה/כניסה תוך כדי השיעור (אלא במקרים יוצאי דופן ואפשר ליידע בכך את המרצה מראש). במסגרת זו ניתן לדבר על לבוש הולם המכבד את המקום. אני לא רואה בעיה בכך....

I agree that there is a problem that needs to be (ad)dressed. I do not think a dress code or any imposed measures are useful or will work -- this is not anything as noble as student rebellion against a stodgy faculty or arbitrary rules. Rather, in my view, this is a reflection of the gross insensitivity and self-centered culture that is part of general Western and particularly Israeli society. If we still have student reps, I would call them in and ask them how they would deal with the issue. Perhaps a written exchange in the campus magazine would be helpful (if anyone reads it) or a letter from the chair to all the students asking them to consider the impact of their dress and behavior on others. Your point re dressing in the Vatican is good, although there are enough Israelis who are even oblivious in this environment, as I have seen.

ביום שני, לפני יומיים, נכנס לשיעור שלי תלמיד יחף.... כמו בסיקסטיז. כמו בחוף של נואיבה. חשבתי שאולי גנבו לו את הנעליים ושתיכף הוא ייגש אלי להתנצל. אבל לא. הוא נכנס לכיתה, עשה סיבוב ליד הלוח. הוא קלט שאני מסתכלת על כפות הרגליים שלו, חייך אלי חיוך מקסים, והתיישב. כנראה הוא חשב שאני מוקסמת. כל השיעור הוא ישב יחף ובסוף השיעור יצא החוצה יחף. יכול להיות שבגלל שיש לי חום התחלתי לראות דברים שלא קיימים? אולי משהו אצלי לא בסדר?
אבל המקרה הזה נתן לי רעיון: כשנחליט איך להגדיר את עניין "לבוש הולם" – נדגיש שזה מופנה גם לסטודנטים וגם לסטודנטיות. ככה נטשטש קצת את העניין הדתי של צניעות הנשית. אפשר לכתוב שאסור לבוא עם חולצות קרועות, אסור לבוא בנעלי גומי או בלי נעליים. זה נשמע יותר כללי ופחות כמו הטפה בעניין "בנות ישראל הכשרות". בקיצור, הבעיה אינה רק עם הבנות. יש לנו פה גם עסק עם בנים שלא מבינים עניין.

I think that the dress code is something that the students themselves should be involved in. I think that the complaints should be directed to them, the student union, and that they should discuss it and see if they want to do something about it. By the way, either I simply don't notice, or I don't take offense easily, or my students are dati'im, but I haven't found that students come in really offensive clothing (or lack of clothing) - and I also teach B.A. students in the other hug. The forms of address are something else, and I resent being called by my first name at the initiative of the student.

ראשית אציין כי גם אינני דתי, לבטח לא לפי פרשנותם של מרבית הדתיים. עם זאת אחטא ואציין כי אני "דתי" בכל הקשור להלכות מוסר ותרבות. עוד מן הראוי להוסיף, כי אינני מן המבוגרים במחלקה... אשר על כן שמרנותי (המסוימת) אינה נובעת מגילי המתקדם אלא מהשקפתי הביקורתית בלבד. שנית - לעצם העניין. אין חולק לגבי העובדות: סטודנטיות באוניברסיטה אכן עוטות על עצמן לא פעם פחות מכפי שאינן עוטות על עצמן, או אם תרצה - רב הנגלה על הנסתר. למען גילוי נאות מוטב לציין כי תופעה זו, לעניות דעתי והתרשמותי בשנים האחרונות, אינה ייחודית לאוניברסיטת בר-אילן כי אם יש ממנה גם באוניברסיטת תל-אביב, באוניברסיטת חיפה, באוניברסיטת בן-גוריון בנגב, במרכז הבינתחומי הרצלייה ובמוסדות מוכבדים אחרים. לטעמי יסוד הבעיה אינו דווקא קשור לסוגייה ההלכתית, הייחודית בהקשרנו לבר-אילן, אלא דווקא להיבט הבסיסי של כבוד לזולת ולמקומו של ערך זה בתרבות המקומית.... כשלעצמי אין בידי ספק כי יש בכך סממן של תרבות. "הניאו-ליברליזם" פשיטא, או שבפרשנות רדודה וטרמינולוגית בלבד שלו, דהיינו "מותר לי לעשות כל מה שאני רוצה; מגיע לי לעשות זאת, ומי שלא מתאים לו שלא יעשה כמוני, או שלא יסתכל". הבעיה היא, שכאשר אנו עוסקים בתרבות, במוסר, באתיקה וציבורית ואף באסתטיקה שברשות הרבים אנו מתקשים להגדיר את אשר ייכלל בתוך הגדר ואת אשר יוצא מחוצה לו. פעמים הדרך היא להגדיר את הקצוות, לאמור: אין חולק כי לבוא לאוניברסיטה בעירום מלא או חלקי הינו פסול בכל לשון; ואין חולק כי לבוא בחליפה ובעניבה (הגברים) ובשמלת ערב (הנשים) יהיה מכובד, אולי אף מכובד מדי. אלא שמכאן ואילך אנו סבוכים בהגדרת הגבולות ואולי קודם להם בהגדרת המונחים עצמם: האם חולצה חושפנית תיחשב עירום או לא? האם תיחשב ראוייה? אני סבור כי על האוניברסיטה להגדיר את גישתה באופן פורמאלי, ולא דווקא מן הפן הדתי-הלכתי. ...סוגיית הכבוד לזולת, לכל הבריות באשר הן ללא הבדל דת או מין, צריכה לעמוד בליבת ההסכמה החברתית. גם בית המשפט ציין לא פעם כי חופש הביטוי אינו חופש מוחלט ולבטח אינו חופש לפגוע ברגשות הזולת. האוניברסיטה סוברנית לקבוע את גישתה ואני מאמין כי השימוש במונח "לבוש הולם" ממצה את המסר אליו שואפים כולנו. ...על האוניברסיטה לבסס את הגדרתה על משנה סדורה מבחינה ערכית: לאמור - מהו ערך הכבוד; מה מקומה של ההשכלה בחברה ובהתפתחותה; מהו מקומו של המרצה לעומת מקומו של הסטודנט; ומכאן - מהן הנורמות הראויות להתנהגות של המרצה מזה ושל הסטודנט מזה על רקע המצע הערכי שצוין. על בסיס אלה ניתן יהיה להגדיר מהו לבוש ה"הולם" את הנורמות הראויות והמתאים למרצה (שהרי ספק אם סטודנטים [משני המינים] יקבלו כמובן מאליו וכ"הולם" את המרצה בקבקים, במכנס קצר, בחולצה פרומה ולא מכופתרת, בשיער לא מסודר וכיוצא באלה) ולסטודנט. התהליך הינו אנליטי ולכן ממושך - לדעתי - ואל לה לאוניברסיטה לבחור בקיצור דרך של "הנחתה" מלמעלה. נוסף על כך, מאחר והסוגיה בעלת רגישויות, יש מקום לשתף בתהליך ההחלטה את אגודת הסטודנטים ואם זה העומד/ת בראשה הינו/ה דתי/ה אזי מומלץ אף לשתף נציגים חילוניים בתהליך עצמו. אין הכוונה להעביר את הסמכות להכריע לידי הסטודנטים, אלא לשתפם בפורום הנועץ והמתדיין ובכך לתרום הן לדין עצמו והן לחלול המסר בינות הסטודנטים.

+++++